

Borcsa János

FERENCZES ISTVÁN
A HAJSZÁLGYÖKEREKRŐL

Nehéz meghatározni, hogy miben is áll az irodalmi mű hatása, avagy utánja. Ideális esetben az ember életvalóságát célozza meg, amit a „Változtasd meg élted!” jegyében foghatunk fel. De az is említést érdemel ilyen összefüggésben, hogy amit olvasunk, az oly mélyen épül belénk, hogy akár álom elindítója is lehet. Hajnali álmunk meghatározói lesznek például olyan vészterhes helyzetek és időszakok elbeszélései, amelyeken egy irodalmi hős keresztülmegy. Sivár és riasztó országhatár, senkiföldje osztja ketté szülővárosodat, bolyongsz a szétszabdalt, ismeretlenné lett városodban, s nem találsz kiutat lerobbant épületei között...

Ferenczes István, egyik idei Kossuth-díjasunk *Veszedelemről álmodom*¹ címmel írta meg összegző művét, amelynek utolsó részében (*Lugosok*) fő helyet foglal el egyik középiskolás társának a bemutatása, akinek előéletét környezete előtt homály fedte. A visszaemlékezésre az ötvenéves érettségi találkozó ad alkalmat, amelyen a Németországba sodródott Oláh Juci nem vehetett részt, de az elbeszélő és az egykori osztálytárs közötti levélváltásból komoly levelezés lett, ennek során pedig fény derült a kisgyermekkorban árvaságra jutott és így a mélyszegénység, az emberi létezés alá süllyedt hős teljes életútjára. Különösen arra az időszakra, amelyről hetvenéves koráig senkinek sem beszélt. Katartikus erejű „mesék”, azaz levelek indítják meg az olvasót: hatásuk még álmainkat is meghatározzák...

Az álom motívum különben már a mű indításánál megjelenik. A nyitó álomjelenet szerint a szülőföldjét elhagyni kényszerült, vándorbotot fogott, bujdosni induló apa szólt kisfiához ekképpen: „Aztán vigyázz a házra!” A gyermek tudakozó kérdésére viszont már nem jött válasz, az apa megfordult, és elkezdődött – ahogy majd az elbeszélésből kiderül – mintegy másfél évig tartó bujdosása Moldvában az 1950-es

1 Ferenczes István: *Veszedelemről álmodom*. Csikszereda–Budapest, Hargita Kiadóhivatal – Kortárs Kiadó, 2018.

évek első felében. Életrajzi ihletettségu művet írt tehát Ferenczes István, akárcsak fél századdal korábban Sütő András, aki ugyancsak emlékezetes mozzanattal indítja egykor nagysikerű könyvét, az *Anyám könnyű álmot ígér* című munkáját. Az anyai felvetés, hogy író fia írhatna igaz könyvet a családjukról, meghallgatásra talált, hiszen a válaszból kiderül, hogy ez neki is gondja. „Hallgass arra a gondra, s az álmod könnyebb lesz!” – szól erre fiához biztatólag az anya.

A *Veszedelemről álmodom* elbeszélője élete egy-egy fejezetének „feldolgozásába” úgy kezd bele, hogy kiemel és felidéz a valós életből vagy – amint utaltunk rá előbb – az álmában látottakból valamely apró részletet. Ezek, az események tömkelegét, illetve az elmélkedéseket elindító mozzanatok általában az elbeszélő szüleihez kapcsolódnak, életük egy-egy sorsfordító pillanatához: magánéleti és kortörténeti – hogy a könyvcím egyik tagját idézzem – veszedelmeikhez. A regénytörténet nem követi az időrendet. Kezdődik 1952-ben, amikor a politikai üldözötté lett apának hirtelen el kell tűnnie falujából, Csíkpálfalvából (azt találta „indítványozni” egy esti poharazgatás közben az új rendszer emberének, a „bodegásnak”, hogy Sztálin „pofázmányát” le kell venni a falról!), kisgyermekait, feleségét és szülőföldjét elhagyva. Következik aztán 1944 ősze, amikor a szovjet támadás előli menekülés során egy balul végződő találkozás a „felszabadítókkal” az első gyermekét váró férjnek majdnem az életébe kerül. Újabb emléktartomány felidezésére ad alkalmat egy temetőlátogatás halottak napja előtt az 1990-es évek közepén, illetve a felmenők sírjainak rendezése. És így tovább...

A hét részre tagolódo mű mindenik egysége azt igazolja, hogy valóban minden ember élete – Ady szavait idézve – „millió gyökerű”. Ferenczes új munkája mindenképpen ezt támasztja alá, minthogy műfajilag is egyszerre tekinthető memoárnak, valamint történelmi dimenzióba helyezett család- és dokumentumregénynek. Így lehetett ugyanis megfelelő keretet és formát biztosítani az író széles ölelésű merítésének – Illyés képletes megfogalmazását használva –, a hajszálgyökerek keresésének, ami által végső soron a székely-magyarság sorsának bemutatása végezhető el az elbeszélő és értekező próza által adott lehetőségek között.

A személyes, illetve családi történet apró eseményeit ugyanis az író minden esetben kiszélesíti, és betekintést nyújt a történelmi mélysé-

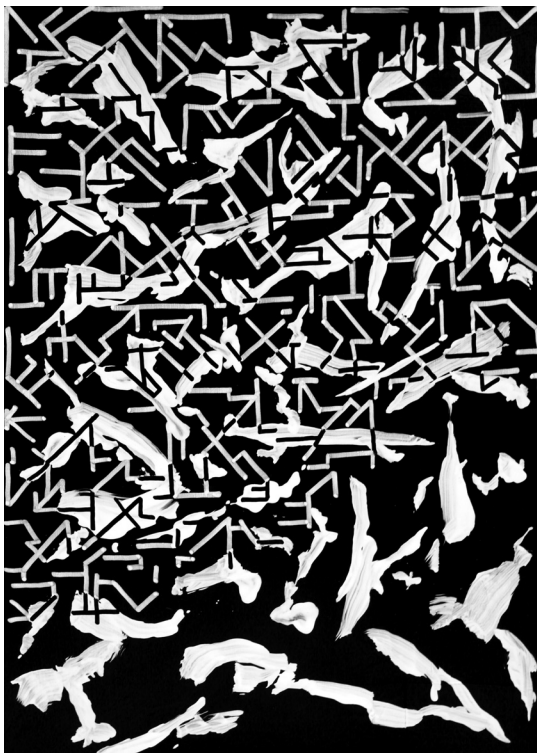
gekbe. A kommunista elnyomó rendszer ellen szóló apa magatartásában például az egykori osztrák császári önkény ellen fellépő székelység tiltakozása is benne van, az 1764-es siculicidium áldozataié és a bujdosást választóké. Aztán indíték a történelmi múlt megelevenítésére az anyai, Gál-felmenők egyikének sírja. Gál János az 1848–1849-es szabadságharcban századosként vett részt, halálra ítélték, majd várfogságra változtatták az ítéletet. Formai és nyelvi bravúrnak tekinthető, ahogy Ferenczes megírja a szabadságharcos előd fiktív emlékiratát, vagyis az író művének egyik fejezete memoár a memoárban...

Ama hajszálgökök felfejtése során jut el a szerző saját költői nevének eredőjéhez is. Eddig ugyanis csak azt tudtuk, hogy a költői név adásában a „keresztapaság” Szilágyi Domokost illeti meg, ő volt, aki az 1970-es években az addig Ferencz S. István néven közlő költő nevét Ferenczesre „igazította”. Erről értesülhettünk a Gálfalvi Györgynek adott interjúból (*Igaz Szó*, 1987. 11.), majd később, a *Félidő, félpokol* című verseskötetben (Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 1994.) egy Szilágyit búcsúztató versben is (*Apokrif nekrológ*) megörökítette a költő ama névadás alkalmát: „amikor legutoljára nálunk járt / nevet adott nekem / levette a polcrol a *Sajtóértekezletet* / anélkül hogy kértem volna / mert nem mertem ilyen szentségtelen dologra kérni / és dedikálta / Ferenczes Haveromnak kámzsa nélkül barátilag Szisz / 1972. november 28.”

Ezt az eddig ismert mozzanatot egészítette ki családtörténeti adalékokkal új munkájában Ferenczes. Anyakönyvi kutakodásai során a csíkpálfalvi Alajos-Márton névre hallgató dédapáig visszamenve találja meg aztán azt a szálat, amely úgymond Ferenczessé válásához vezetett. Salamon Alajos ugyanis kisebbik fiát örökbe adta gyermektelen testvérnénjének, Ferencz Istvánné Salamon Rózáéknak. A nagyapa így kapta tehát a Salamon családnév mellé a Ferenczet is, gyermekeit pedig hol Salamon, hol Ferencz, hol mindkét néven anyakönyveztette. A költő apját például mindkettőre, azaz Ferencz Salamonra... „Valahol tehát így és ekkor kezdődött az én Ferenczessé válásom története” (51.) – összegez az elbeszélő az első részben, amelyben az egykori sócsempészlet részleteibe is beavat, minthogy éppen a dédapával történt mulatságos esetre is fény derül, arra, aminek következtében a család a *Lütő* ragadványnévre tett szert. A Moldvából átalvetőnyi sóval hazafelé tartó férfi ugyanis egy kiálló fagyökérben megbotolva elesett,

s jó hosszát gurult a hegyi lejtőn (lütőn!), vele együtt a sóval tele zsákocská is. Humorérzéke lehetett a dédapának, mert mikor sikerült talpra állnia, látta, hogy a csempészárúja is vele tartott, azt mondta, hogy lütőn a só es könnyebben menjen hazafelé...

Bujdosások, menekülések, szabadság- és osztályharcok, keresztutak története a székely-magyarságé – sugallja már fejezetcímeivel is a mű. Íme: *Bujdosások, Menekülések, Szabadságharcok, Déva várak, Golgoták, Osztályharcok, Lugosok*. Magának a teljes könyvnek a summája és végső üzenete különben a 650 oldalas opus egyetlen félmondatában is – mint cseppben a tenger – megtalálható, miszerint „hazát nem árulunk el, ezt a kishazát pláne soha, semmi áron.” (436.)

4A (akril, kréta papír, 30 x 40 cm, 2018)